

Rakouský spolkový prezident Franz Jonas a jeho rodový vývod

J A R O S L A V A H O F F M A N N O V Á

Českomoravská vrchovina patřila k těm oblastem našeho státu, pro které od minulého století byl příznačný zvýšený pohyb obyvatelstva. Tento kraj zmeškal nástup průmyslové revoluce, pracovní příležitosti nedostačovaly rostoucím přírůstkům obyvatelstva. Jeden z proudů vystěhovalectví směřoval do Rakouska a jmenovitě do Vídně. Vídeň přitahovala stejně české jako německé rodáky z Vysočiny, což platilo v plné míře i o Jihlavsku. Styky mezi západní Moravou s Jihlavskem a Rakouskem přinášely mnoho užitečného oběma stranám hospodářsky i kulturně.

Je v podstatě možný dvojí přístup ke studiu vzájemných styků. V prvním případě jde o osvětlení tohoto složitého, především sociálního jevu v jeho příčinách, příznacích a důsledcích. Druhý případ, sledování jednotlivých osobností, je na místě tehdy, jestliže se lidé, kteří odešli do ciziny, uplatnili výrazným způsobem.

Lze uvést řadu významných osobností Rakouska, jejichž rodové kořeny sahají na Českomoravskou vysočinu. Jen v nejužším výběru je možno připomenout hudebního skladatele a dirigenta Gustava Mahlera, architekta Josefa Hoffmanna, tvůrce "Wiener Werkstätte", spisovatele Karla Hanse Strobla, profesora právních dějin na vídeňské univerzitě Johanna Adolfa Tomaschka aj. Není obecněji známo, že na Českomoravské vrchovině se narodili také oba rodiče rakouského prezidenta Franze Jonase, který tento úřad zastával v letech 1965 - 1974.

I. Rodový vývod prezidenta Franze Jonase

Dne 23. 5. 1965 byl zvolen spolkovým prezidentem Rakouské republiky Franz Jonas, narozený 4. 10. 1899 ve Vídni, do té doby dlouholetý starosta města Vídně.

Nedlouho po této volbě upozornil František Man, bývalý archivář a kronikář z Kamenice u Jihlavy, pracovníky Okresního archivu v Jihlavě na rodové vztahy prezidenta Jonase ke Kamenici. Některé údaje poskytla paní Marie Bourková z Kamenice, tehdy ještě žijící sestřenice prezidenta Jonase. Jak se prokázalo, prezidentův otec Josef Jonáš

se narodil v Kamenici a matka Kateřina, rozená Rokosová, v Pavlově u Třeště. Oba rodiče tedy pocházeli z nynějšího okresu Jihlava, z českých rodin. Franz Jonas si také nepochybně do jisté míry zachoval znalost českého jazyka, o čemž svědčí pozdravy příbuzným na Jihlavsku, které sám česky psal (viz příl. 2).

Během první poloviny roku 1966 byly prozkoumány podrobně rodové vztahy Jonášů po linii otcovské, které směřují na Kamenicko. Studium, jímž byla pověřena autorka tohoto příspěvku, se soustředilo na zpracování rodového vývodu Josefa Jonáše, otce prezidenta Franze Jonase.¹

Základními prameny byly matriky a gruntovní knihy Kamenice, Kameničky a Koutů. Nejstarší kamenická matrika narozených sahá k roku 1641, matrika zemřelých k roku 1663. Dochované gruntovní či spíše městské knihy kamenické sahají až do poloviny 16. století: kniha trhová 1529 - 1754, kniha trhová 1578 - 1761, kniha smluv svatebních 1579 - 1735, kniha kšaftů a pamětních zápisů 1579 - 1692. Využity byly i knihy mladší. Tyto prameny byly doplněny dalšími, převážně z fondů Obecní úřad Kamenice a Obecní úřad Kamenička, uložených v okresním archivu, dnes Státním okresním archivu v Jihlavě.

Podařilo se zjistit úctyhodný počet blízkých i dávných přímých předků. Pro označování předků bylo užito způsobu Štěpána Kekule ze Stradonic. Počítáme-li od Josefa Jonáše /I/, prezidentova otce a probanda rodového vývodu, pak až do šesté generace byli zjištěni všichni předpokládaní předkové kromě ženy Šimona Jonáše /32/, tedy celkem 62. V sedmé generaci z předpokládaných 64 předků bylo identifikováno 50, v osmé ze 128 předpokládaných 47, v deváté z 256 ještě 21. Byly dokonce objeveny zprávy o dvou dalších předcích z desáté generace, tedy z hlediska probandova syna Franze Jonase z generace jedenácté. Celkem byla v rodovém vývodu Josefa Jonáše ověřena existence 182 přímých předků až do desáté generace.

Počet skutečných předků byl jen v několika případech zmenšen v důsledku ztráty předků čili implexu (Ahnenerverlust), když došlo k příbuzenským, byť i velice vzdáleným sňatkům. Např. Pavel Pukner /80/228/238/ je prapraprapradědem Josefa Jonáše z otcovy strany (sedmá generace) a zároveň dvojnásobným prapraprapradědem ze strany matčiny (osmá generace).

V celém rodovém vývodu nenastala ani v jednom případě komplikace, kterou by způsobilo narození dítěte mimo manželství.

Jonášové bývali především držiteli zemědělských usedlostí. Z poznaných přímých předků prezidenta z otcovské strany však jedině praděd Jiří Jonáš /4/ zůstal na rodném lánském gruntě v Kameničce. Ostatní mužští předkové z rodných gruntů, kde zůstávali jejich prvorození bratři, odcházeli jinam za svými manželkami. Jiří Jonáš starší /16/ přešel z Radošova do Koutů, jeho syn Pavel /8/ do Kameničky a Václav Jonáš /2/, prezidentův dědeček, do Kamenice. Vždy znovu se dokázali prosadit a zajistit si velmi slušné postavení. V mnohém ohledu patřila zásluha za to také jejich ženám.

Manželky a matky dětí Jonášů Anna Coufalová /17/, Rozina Černá /9/, Juliana Puknerová /5/ a Marie Hamržáková /3/ pocházely z rodů, které z nejednoho důvodu patřily k nejpřednějším v městečku Kamenici nebo okolních vesnicích. Mezi jejich předky byli kameničtí městští rychtáři Václav Pukner /114/ a Bartoloměj Chudoba /226/414/. Mnozí zastávali úřad primátorský, což byl nejvyšší představitel městské samosprávy a první muž městečka. Patřili k nim Kristián Kratochvíl /62/, Jiří Štros /118/.

Jakub Štros /236/, Jiljí Lamenc /166/, Jiří Navrátil /198/, Jeroným Kordík /358/. Primátory bývali také mnozí Pruknerové a Bumbálkové.

Předkové žen Jonášů drželi povětšinou zemědělské grunty, nezřídka lánské. Někteří zároveň ovládali řemeslo, zejména krejčovské a ševcovské, někdy pekařské. Výnosnějším řemeslem bývalo mlynářství, které je doloženo u Jelínků a Vostálů, kteří patřili mezi předky prezidentovy babičky Marie Hamržákové a prababičky Juliany Pruknerové. V jejich držení a v jednom případě v nájmu byly kamenické mlýny, zvané dodnes Poláčkův, Tláskalův a "U valchařů".

Je zřejmé, že otcovští předkové Franze Jonase byli české národnosti a žili ve výlučně českém prostředí. I jména jazykově původně německá (Prukner, Štros ad.) označovala české rodiny. K národnostnímu zlomu došlo teprve v důsledku přesídlení prezidentova otce Josefa Jonáše do Vídně.

Časově nejstaršími zjištěnými předky prezidenta Jonase ze strany otcovy z jedenácté generace, tj. desáté generace v rodovém vývodu Josefa Jonáše, jsou Dorota Kratochvílová /1001/, která zemřela 3. 8. 1673 v Kamenici ve věku 70 let, Estera Chudobová /453/829/, jež zemřela rovněž v Kamenici 30. 9. 1685, a Ondřej Babínek /816/, který v roce 1629 koupil Velebův grunt v Kamenici.

Zvláštní pozornosti zasluhuje přímá otcovská linie. Nejvzdálenější doložený přímý předek v této linii je Šimon Jonáš /32/ z Radošova, prapraprapraděd prezidenta Jonase. Hlavní životní data nejsou jistá. S vysokou mírou pravděpodobnosti lze usoudit, že jeho matkou byla Dorota /65/, stará Jonáška, která zemřela 9. 3. 1707 v Radošově a byla pochována na Chlumě. O existenci samotného Šimona Jonáše nemůže být pochyb. Důkazy o ní podávají matriční zápisy sňatků jeho synů. V roce 1711 se ženil Jakub, syn zemřelého Šimona Jonáše, a v roce 1725 jeho další syn Jiřík. Jonášové žijí v Radošově doposud.

S největší pravděpodobností právě Šimonův syn Jiřík Jonáš /16/, který měl za manželku Annu Coufalovou /17/ z Kameničky, se stal v roce 1740 držitelem gruntu po Lorenci Rychlém v Koutech číslo 7. Jiří Jonáš /16/ z Koutů zemřel v roce 1768. Dalším držitelem gruntu od toho roku byl Matěj Jonáš, od roku 1796 Martin Jonáš. Příslušníci této větve Jonášů žijí v Koutech do dnešní doby.

Chlum, Radošov a Kouty v blízkosti Kamenice, která leží při hranici okresu Jihlava, patří už do okresu Třebíč.

Jiřímu Jonáši /16/ a jeho manželce Anně /17/ se v roce 1753 v Koutech narodil syn Pavel /8/, který se v roce 1775 oženil s Rozinou Černou /9/ z Kameničky. Téhož roku postoupil Jan Černý /18/ svému zeti "lánskou živnost" v Kameničce číslo 13. V Kameničce v roce 1818 Pavel Jonáš /8/ zemřel.

Dalším držitelem lánského gruntu v Kameničce číslo 13 byl Pavlův syn Jiří Jonáš mladší /4/, který se narodil v roce 1783. V roce 1807 se oženil s Julianou Pruknerovou /5/ z Kamenice, příslušnicí váženého a zámožného rodu Pruknerů. Jiří Jonáš /4/ zemřel v Kameničce v roce 1855. Již v roce 1852 byl grunt v Kameničce připsán Josefu Jonáši. Také tato větev Jonášů žije v Kameničce dodnes.

Jiřímu Jonáši mladšímu /4/ a jeho manželce Julianě /5/ se v roce 1830 narodil v Kameničce syn Václav /2/. Ten se přiženil na čtvrtlánský grunt v Kamenici číslo 120. Dne 4. 2. 1862 se konala jeho svatba s Marií Hamržákovou /3/, dcerou Kašpara Hamržáka /6/ a jeho manželky Aloisie /7/, která pocházela ze starého mlynářského rodu Jelínků.

Dne 9. 2. 1863 se jim narodil syn Josef /1/, prezidentův otec. V dalším roce, dne 18. 10. 1864, se jim narodila dcera Marie. Mladá matka skonala 28. 11. 1870 ve věku necelých 29 let.

Za ovdovělého Václava Jonáše /2/ se 26. 8. 1872 provdala Alžběta, mladší sestra zemřelé. Dne 17. 12. 1872 se jim narodila Viktorie, která zůstala jako pomocnice při hospodářství a zemřela svobodná 14. 6. 1925. Syn František, jenž se narodil 2. 12. 1879, zemřel jako malé dítě počátkem roku 1881. Další syn Jan, narozený 8. 5. 1882, zemřel ani ne dvacetiletý 4. 1. 1902. Opět jménem František pokřtili syna, který se narodil 5. 8. 1887. Zahynul za první světové války v Rumunsku. Po posledním porodu matka Alžběta skonala 11. 8. 1887 ve věku pouhých 40 let.

Dvakrát ovdovělý Václav Jonáš /2/, dědeček prezidenta Jonase, zemřel v Kamenici dne 16. 3. 1913.

Jeho prvorozený syn Josef /1/ se nestal držitelem rodné kamenické usedlosti. Žil už od roku 1895 v Rakousku. V Kamenici se udržel rod těchto Jonášů jen po přeslici. Josefova vlastní sestra Marie se 14. 9. 1898 provdala za Aloise Sochora z Čechtína, který za ní přišel do Kamenice. V Kamenici a nedalekých Bítovčicích pak žili jejich děti, sestřenic a bratřancí prezidenta Jonase.

Prezidentův otec Josef Jonáš /1/, nejstarší syn Václava Jonáše /2/, odešel v roce 1895 z Kamenice podle úředních dokladů jako zemědělský dělník. Pracoval nejprve jako pomocný dělník v Hollabrunu, brzy se však usadil ve Floridsdorfu (který se v roce 1905 stal součástí Vídně). Pracoval na stavbě Nussdorfského zdymadla, než získal pracovní místo v továrně (Schraubensabrik Brevillier & Urban in Floridsdorf). Oženil se s Kateřinou Rokosovou, krajankou z Pavlova u Třeště. Narodilo se jim celkem osm dětí, z nichž dvě zemřely brzy po narození. Matka pozdějšího prezidenta pomáhala živit rodinu jako pomocná dělnice v zelinářské zahradě.

II. Život a dílo Franze Jonase²

V přízemním předměstském domě v ještě dolnorakouském Floridsdorfu se dne 4. 10. 1899 Josefu a Kateřině Jonášovým narodil jako třetí dítě syn, který dostal jméno František - Franz (po strýci) a Josef (po otci). Podle matčina záznamu v české modlitební knížce se však ve skutečnosti narodil už 29. září, ale porodní bába uvedla 4. října, neboť tak narozeniny malého Františka Josefa připadly na den, kdy se slavil svátek císaře Františka Josefa I.³ Není tedy nezajímavé, že po mnoha a mnoha letech byl jako prezident přezdíván právě "Franz Joseph II." nebo "republikanischer Kaiser."

Po ukončení osmi tříd obecné a měšťanské školy rodina umožnila, zejména vlivem matky, další vzdělání. Floridsdorfská tiskárna Perschak přijala bystrého chlapce od 1. 11. 1913 jako sazečského učně, a proto navštěvoval také tříletou pokračovací školu pro knihtiskaře.

V roce 1915 jako šestnáctiletý vstoupil do Svazu mladých dělníků (Verband jugendlicher Arbeiter), pracoval pro floridsdorfskou dělnickou knihovnu a byl členem okresního osvětového výboru (Bezirksbildungsausschuss) ve 21. vídeňském okrese, tj. ve Floridsdorfu.

Ještě před ukončením své učební doby byl Franz Jonas v roce 1917 odveden na vojnu a účastnil se bojů v první světové válce. Podle pozdravu, který poslal 20. 3. 1917 pří-

buzným do Kamenice, bylo mu tedy sedmnáct a půl roku, narukoval ve Vídni ke 4. dělostřeleckému regimentu.⁴ Bojoval na ruské frontě v Haliči, v roce 1918 byl nasazen na italském bojišti u 48. dělostřelecké divize. Stal se přesvědčeným odpůrcem války. Ale ve složitých poměrech po rozpadu monarchie sloužil ještě přes půl roku u 21. praporu lidobraný, s nímž se na jaře roku 1919 zúčastnil také obranných bojů v Korutanech.

Teprve v květnu 1919 se mohl vrátit k svému civilnímu povolání. Pracoval jako sazeč v tiskárně, kde se vyučil, od roku 1924 už jako korektor, kteroužto práci vykonával až do roku 1932.

Dne 22. 12. 1922 se oženil. Jeho manželka se jmenovala Markéta (Margarete Towarek), narodila se ve Vídni 13. 6. 1898, byla rovněž z početné floridsdorfské dělnické rodiny. Seznámili se v dělnickém tanečním kursu v roce 1920. Rok po sňatku se přestěhovali ve Floridsdorfu do svého malého bytu. Dále však podporovali Jonášovu rodinu, zejména sourozence v přípravě na povolání. Mladší bratr Rudolf Jonas vystudoval medicínu, byl později známým primářem a také horolezcem, byl lékařem expedic na Island (1935) a do Himalájí (1938), spoluzakladatelem Österreichische Himalaja-Gesellschaft. Manželství pozdějšího prezidenta zůstalo bezdětné.

Po rozpadu rakousko-uherské monarchie v říjnu 1918 se konstituovaly v Rakousku parlament, státní rada a vláda, která zprvu usilovala o spojení s poválečnou Německou republikou. Do roku 1919 se rakouský stát nazýval Republik Deutsch-Österreich. Na základě Saintgermainské mírové smlouvy se Rakousko stalo nezávislým státem. Obyvatelé Rakouska, jež vzniklo na území, které zbylo po rozpadu podunajské monarchie, musili projít vývojem, aby se postupně i národně cítili být Rakušany.

Po dočasné převaze sociálních demokratů vedených Karlem Rennerem získali v roce 1920 v parlamentních volbách převahu křesťanští sociálové. Hlavní město však zůstávalo "Rudou Vídň".

Franz Jonas při své práci působil jako důvěrník knihtiskařské odborové organizace, byl funkcionářem sociálnědemokratického hnutí mládeže a byl činný v sociálnědemokratické straně. Ve svém volném čase se věnoval také hnutí přátel přírody (turistika, plavání, bruslení, lyžování) a dělnickému tělocvičnému spolku. V roce 1924 vstoupil do Rakouského dělnického esperantského svazu (Österreichischer Arbeiter-Esperanto-Bund), stal se jeho tajemníkem a od roku 1929 redaktorem svazového orgánu "La Socialisto". Studiu jazyků věnoval Jonas velkou péčí. Vedle esperanta se učil angličtině, francouzštině a později italštině.

Od roku 1930 začal navštěvovat proslulou dělnickou vysokou školu ve Vídni-Döblingu, která připravovala vedoucí sociálnědemokratické funkcionáře. Byla to elitní škola. Vedle dalších známých činitelů byli mezi Jonasovými učiteli tři, kteří se později stali jeho předchůdci v úřadě spolkového prezidenta.

V roce 1930 kandidoval Franz Jonas poprvé do Národní rady a v roce 1932 do vídeňské obecní rady, ale nebyl zvolen. Koncem roku 1933 se stal tajemníkem sociálnědemokratické strany v 21. vídeňském okrese a okresním předsedou Mladé fronty (Jungfront).

Politická situace se vyostřovala, výrazně od roku 1927. Z radikálnější části sociálních demokratů, kteří nebyli spokojeni s defenzívní politikou stranického vedení, se utvořilo seskupení revolučních socialistů.

Dne 15. 3. 1933 se stal kancléřem Engelbert Dollfuss, za něhož se vystupňovaly tendence k autoritativnímu režimu. V občanské válce v únoru 1934 Dollfuss zlomil násilně odpor sociálnědemokratického Svazu na obranu republiky (Republikaner Schutzbund) a nastolil otevřenou diktaturu. Nacionálněsocialistické hnutí získávalo v Rakousku stále početnější stoupence.

Jako tajemníka floridsdorfského sociálnědemokratického okresního vedení potkal Franze Jonase obdobný osud jako mnoho podobně smýšlejících přátel. Musil opustit svou vlast. Emigroval do Československa. V Brně našlo útočiště ilegální vedení revolučních socialistů. Jonas řídil tábor utečenců z jejich řad ve Znojmě. Vrátil se už v červnu 1934 zpět do Vídně, aby vedl ilegální organizaci ve Floridsdorfu. V této funkci se účastnil ilegální konference vídeňských sociálních demokratů v září 1934 v Blansku a říšské konference sjednocené socialistické strany Rakouska, která se konala od 30. 12. 1934 do 1. 1. 1935 v Brně. Kvůli účasti na brněnské konferenci byl 30. 1. 1935 zatčen.

V pověstném procesu (RS-Prozess nebo Sozialistenprozess), který začal u vídeňského zemského soudu 16. 3. 1936, bylo obžalováno z velezrady 28 revolučních socialistů a 2 komunisté. Pro nedostatek důkazního materiálu musilo být 13 obžalovaných zproštěno viny, mezi nimi také Franz Jonas. Strávil však do konce března 1936 čtrnáct měsíců ve vazbě. Pod hrozbou hladovky si však vynutil možnost studia literatury, zejména o historii, národním hospodářství, zdokonaloval svou italštinu. Po svém propuštění nenašel žádnou pracovní možnost, byl po dva roky nezaměstnaný. Sdílel tak osud mnohých Rakušanů, kteří trpěli důsledky hospodářské krize.

Po zavraždění Dollfusse v červnu 1934 zastával úřad kancléře Kurt Schuschnigg až do tzv. anšlusu, tj. okupace Rakouska německými vojsky ve dnech 11. - 12. 3. 1938. Od června 1938 pracoval Franz Jonas jako strojní sazeč Tagblattu. Podařilo se mu najít uspokojivé zaměstnání v lokomotivce (Wiener Lokomotivfabrik AG), kde pracoval do konce druhé světové války, která se rozpoutala po napadení Polska.

Po osvobození v roce 1945 bylo sice Rakousko obnoveno, ale zůstalo rozděleno do okupačních zón Spojenců. První vládu vytvořil, jako po první světové válce, sociální demokrat Karl Renner, který byl jmenován Spojenci. První poválečné volby se konaly 25. 11. 1945. Kancléřem se stal Leopold Figl. Renner byl zvolen prvním spolkovým prezidentem druhé republiky Rakouska. Úřad starosty města Vídně po osvobození převzal Theodor Körner, spojený kdysi se Svazem na obranu republiky. Ke zrušení okupačních zón došlo až v roce 1955, kdy byla podepsána Státní smlouva o obnovení nezávislého a demokratického Rakouska.

Už v dubnu 1945 byl Franz Jonas povolán do prozatímní obecní správy 21. okresu Vídně-Floridsdorfu. Protože Floridsdorf byl v důsledku zničení dunajských mostů zcela odříznut od ostatní Vídně, musila izolovaná a na sebe odkázaná prozatímní správa vlastními silami překonávat chaos. Starostou města Vídně Körnerem byl Franz Jonas 22. 6. 1946 ustanoven okresním přednostou Floridsdorfu.

Do té doby byl Franz Jonas místopředsedou okresní organizace a členem vídeňského představenstva socialistické strany. Sociální demokraté spolu s revolučními socialisty se po válce spolu sešli ve straně, kterou přejmenovali na Socialistickou stranu Rakouska (SPÖ).

Jako okresní přednosta v městské části zvláště postižené bombardováním a patřící k zóně obsazené sovětskými oddíly vybudoval Franz Jonas dobře fungující správu. Obstál ve velké zkoušce svých schopností. V roce 1948 byl pověřen úkoly v rámci ústřední správy města Vídně. V červnu 1948 byl zvolen městským radou a vedl referát pro záležitosti výživy. V prosinci 1949 byl zvolen do vídeňské obecní rady a jako městský rada vedl referát pro záležitosti výstavby. Kromě dalšího se zasloužil o realizaci rozsáhlého programu bytové výstavby. Od roku 1949 byl předsedou vídeňské zemské sociálnědemokratické organizace (SPÖ) a zůstal jím až do roku 1965 (zvolení prezidentem).

Když zemřel první spolkový prezident druhé republiky Renner, stal se jeho nástupcem dosavadní vídeňský starosta Körner. Dne 22. 6. 1951 byl zvolen novým starostou Vídně Franz Jonas. Volba nebyla jednoduchá. Socialisti, ale zároveň přesvědčený anti-komunista Jonas vzbuzoval odpor těch, kteří prosazovali přátelštější spolupráci se sovětskou okupační mocí. Jako starosta města Vídně se Jonas stal zároveň také vídeňským zemským hejtmanem. Získal si velké zásluhy o obnovu a rozvoj města a zvýšení mezinárodní prestiže Vídně (Wiener Festwochen, Internationale Gartenausstellung 1964 ad.).

Jistě velkým okamžikem jeho života bylo, když 22. 10. 1955 opustil po podpisu Státní smlouvy Vídeň poslední cizí voják. Na náměstí před radnicí vídeňské obyvatelstvo oslavovalo konec abnormálních poměrů, které trvaly vlastně 21 let.

Od června 1952 do března 1953 byl Franz Jonas současně spolkovým radou, potom následovala volba do Národní rady, nejvyššího zákonodárního sboru republiky. Byl také předsedou Rakouského svazu měst a tato funkce ho přivedla k činnosti v různých mezinárodních organizacích. Byl předsedou Mezinárodního svazu obcí (IULA) a členem prezidiálního výboru Rady obcí Evropy. Jeho působení přispělo k tomu, že mezinárodní význam Vídně znatelně stoupl. Vídeň se stala sídlem významných mezinárodních institucí.

Bylo i jeho úspěchem, když jako předseda Výboru pro evropské otázky Mezinárodního svazu obcí mohl v roce 1959 slavnostně převzít Cenu Evropy, kterou Rada Evropy udělila městu Vídně. V roce 1961 bylo jemu samému uděleno čestné občanství Vídně.

Naposledy byl Jonas zvolen vídeňským starostou dne 25. 10. 1964. Netušil, že toto funkční období bude brzy přerušeno. Franz Jonas byl populárním vídeňským starostou celkem přes 14 let.

Během svého druhého funkčního období zemřel náhle koncem února 1965 spolkový prezident Adolf Schärf. Socialistická strana nominovala Franze Jonase proti Alphonsu Gorbachovi, který byl donedávna dvakrát po sobě kancléřem. Dne 23. 5. 1965 byl těsnou většinou zvolen spolkovým prezidentem Franz Jonas. Jeho nástupcem v úřadě starosty se stal Bruno Marek.

Když prezident Jonas v červnu 1965 začal fakticky vykonávat svěřenou funkci, byl v čele vlády velké koalice spolkový kancléř Josef Klaus z lidové strany (ÖVP), který vytvořil v dubnu 1966 vládu jedné, lidové strany. V dubnu 1970 se stal kancléřem Bruno Kreisky, který vedl v dlouhém období po sobě čtyři rakouské kabinetů. Sestavil nejprve menšinovou vládu sociálních demokratů, jež byla v roce 1971 vystřídána jejich vládou většinovou, která pracovala do října 1975.

Franz Jonas byl stoupencem politiky aktivní neutrality Rakouska a spolupráce s tehdejší Evropským hospodářským společenstvím. Zkouškou aktivní neutrální poli-

tiky prošlo Rakousko po okupaci Československa v srpnu 1968, kdy se prezident Jonas vyslovil pro pomoc postiženým.

Po skončení prvního šestiletého funkčního období byl Franz Jonas 25. 4. 1971 zvolen znovu spolkovým prezidentem. Jeho neúspěšným protikandidátem byl Kurt Waldheim, který se potom stal generálním tajemníkem OSN.

Velkým zdrojem poučení a zkušeností byly pro Jonase zahraniční cesty. Výčet cest, které podnikl jako starosta a zejména jako prezident by byl dlouhý. Obracel jimi také pozornost hlav států k Rakousku. Získával sympatie k zemi, kterou reprezentoval. Uspadňovaly mu to jazykové předpoklady.

I když neměl akademické vzdělání, rozsah a hloubka jeho znalostí byly nevšední. Byl dobrý řečník. Jako humanista a zároveň realista byl výstižně označen jako "idealistický pragmatik." Věnoval se otázce lidských práv také jako člen Rakouské ligy pro lidská práva.

Vedle zájmů, které již byly zmíněny, je třeba uvést, že k jeho oblíbeným hudebním skladatelům patřili Mozart, Beethoven, Schubert a Richard Strauss, byl rovněž nadšeným amatérským fotografem a sběratelem poštovních známek.

Prezident Jonas vykonával nejvyšší úřad spolkové republiky velmi korektně a důstojně, v posledním roce a zejména měsících vzdor obtížím vyplývajícím z rakovinového onemocnění. O nepříznivé diagnóze věděl od jara 1973. V únoru 1974 se objevil oficiálně na veřejnosti naposledy, ale své povinnosti vykonával až do konce března. Poslední dny byl hospitalizován na vídeňské univerzitní klinice, kde ho každodenně navštěvovala manželka Margarete. Zemřel v prvních minutách dne 24. 4. 1974, v necelých 75 letech.

III. Nesnáze se zveřejněním výsledků genealogického bádání o původu prezidenta Jonase

Lidská paměť je krátká a nespolehlivá. Domnívám se, že okolnosti, které bádání o rodovém původu rakouského prezidenta a zejména pokusy o zveřejnění výsledků provázely, by neměly být zapomenuty. Není mi příjemné, že se nemohu vyhnout zmínce o sobě. Ale pokládám za důležité, aby neupadlo v zapomenutí to, co se už dnes zdá být nepravděpodobné až nemožné.

Franz Jonas se stal rakouským prezidentem v době, kdy vztahy našeho státu k Rakousku nebyly ještě upraveny, přetrvávaly nedořešené, zejména majetkové problémy, diplomatické styky byly pouze na úrovni vyslanectví. Smlouva o vypořádání určitých finančních a majetkoprávních otázek mezi ČSSR a Rakouskem byla podepsána ve Vídni 19. 12. 1974. To už Jonas nebyl mezi živými. Franz Jonas byl sociální demokrat, tedy ve vnímání komunistů úhlavní nepřítel. On sám byl stoupencem spolupráce všech demokratických sil, ale přesvědčený antikomunista.

Jestliže staří pamětníci upozorní, že právě zvolený prezident sousedního státu pocházel z rodu usazeného po staletí na Českomoravské vrchovině a že tento muž se vypracoval z postavení dělníka k nejvyšší hodnosti ve státě, zdálo by se, že taková skutečnost může být zajímavá i pro představitele a občany našeho státu.

Když tehdejší ředitel Okresního archivu v Jihlavě František Hoffmann ověřil správnost prvních zpráv z Kamenice o nejbližších příbuzných rakouského prezidenta,

informoval nejvyšší archivní úřad, tj. Archivní správu ministerstva vnitra, a navrhl genealogické prozkoumání prezidentova původu.

Na pokyn Archivní správy ministerstva vnitra bylo rozhodnuto sestavit rodový vývod Josefa Jonáše, prezidentova otce. Zatímco rozrodem jsou vyznačeny všechny osoby v přímé posloupnosti, které pocházejí zrozením od jistého jednotlivce a tvoří tak jeho potomstvo (rodokmen je omezen na potomky mužské), rodový vývod zahrnuje všechny předky určitého jednotlivce, tedy všechny osoby, jichž je dotýčný jednatelce přímým potomkem. Vývod, který vychází od osoby časově nejmladší (proband nebo probant čili střen) a uvádí otce a matku, oba dědečky a babičky, všechny čtyři pradědy a prababičky atd., poskytuje možnost seznat dědičné vlivy, které se mohly uplatnit, a zároveň umožňuje co nejširší záběr co nejstarší minulosti.

Na tomto úkolu jsem začala pracovat od počátku roku 1966. Rodový vývod byl zpracován v poměrně krátké době, a to v rozměrném grafickém znázornění a zároveň ve formě slovesné. Druhá forma byla koncipována tak, aby umožnila podat souvislý výklad často plný jemných vztahů mezi několika osobami nebo takových poznatků, které se dotýkají více osob. Rodový vývod Josefa Jonáše byl dokončen 15. 7. 1966.⁵

Elaborát byl předložen Archivní správě ministerstva vnitra, která jej po určité době vrátila s tím, že až na další má být uložen v archivu. Nebylo možné ani pokračovat v zamýšleném rodovém vývodu prezidentovy matky Kateřiny, rozené Rokosové, z Pavlova u Třeště, čímž by byl dokončen celý rodový vývod prezidenta Jonase.

Rok 1968 snad nemusím podrobněji charakterizovat. Do Okresního archivu v Jihlavě, jehož jsem byla ředitelkou, došla 27. 8. 1969 pozvánka na 10. mezinárodní kongres pro genealogické a heraldické vědy, který se měl konat ve dnech 14. - 19. 9. 1970 ve Vídni. Odeslala jsem předběžnou přihlášku 23. 10. 1969. Dopisem z 13. 2. 1970 prof. Jäger-Sunstenau, prezident kongresu, uvítal mou přednášku na téma Zur Ahnentafel des Bundespräsidenten Franz Jonas, která byla zahrnuta do vytištěného předběžného programu kongresu.

O tom, že rakouská strana měla na této přednášce zvláštní zájem, svědčí další osobní dopisy prof. Jäger-Sunstenaua. Vědom si možných problémů v souvislosti s politickou situací u nás nabízel 23. 3. 1970 intervenci, pokud bych měla nesnáze s výjezdními cestovními doklady. Dopisem z 11. 6. 1970 mne upozornil v předpokladu, že by překážkou účasti mohly být finanční náklady, že přednášející ze socialistických zemí jsou osvobozeni od kongresového poplatku. Dále si dovolím odcitovat: "Wir hoffen, damit Ihre finanziellen Probleme erleichtert haben und auf jeden Fall mit Ihrer, für unsere wissenschaftliche Veranstaltung ausserordentlich wichtigen Anwesenheit bei unserem Kongress rechnen dürfen."

Nebylo mi dovoleno vycestovat. Nežbylo mi, než se 9. 7. 1970 písemně omluvit, a to ze zdravotních důvodů, což sice byla pravda, ale zdaleka ne celá. Kongresový příspěvek jsem v německém znění ve stanoveném termínu odeslala. Jak prezident kongresu v dopise z 20. 7. 1970 slíbil, byl pak ve sborníku kongresových zpráv publikován s poznámkou redakce: "Die Verfasserin konnte am Kongress nicht teilnehmen. Das Manuskript wird jedoch im Hinblick auf die Aktualität desselben trotzdem veröffentlicht."⁶

Doufala jsem, že v tehdy do tisku připravovaném Vlastivědném sborníku Vysočiny VI vyjde alespoň článek K rodovému vývodu prezidenta Franze Jonase, textově vzhledem k domácímu zaměření odlišný, který jsem odevzdala počátkem října 1970. Na

obálce strojopisného čistopisu se dochovala má poznámka: "podle vyjádření B. Č., vedoucího odboru pro vnitřní věci ONV, nesmí být publikováno." Ostatně ani sborník v té době nemohl vyjít. Mé působení v Jihlavě se uzavřelo s koncem roku 1972. V roce 1973 se v Lidové demokracii o podrobné genealogické studii k původu prezidenta Jonase zmínil Vojtěch Cvek, nedlouho před tím také jihlavský archivní pracovník.⁷

Prezident Jonas zemřel v roce 1974. Vztahy k Rakousku brzy potom, jak už jsem se zmínila, byly upraveny smlouvou. Cítila jsem jistou povinnost, a proto jsem po letech, kdy se také moje situace upravila, psala další článek, abych česky alespoň omezený okruh české společnosti upozornila na český původ prezidenta sousedního státu. Jako by téma bylo zakleté, již v roce 1984 do konkrétního čísla přijatá stať nebyla ve Zpravodaji Klubu genealogů a heraldiků Ostrava publikována, protože, jak mi bylo písemně v únoru 1986 sděleno, "neřeší problematiku obecného charakteru".

Došlo k zásadní politické proměně v roce 1989. Když byli v tisku vzpomínání významní rakouští politikové, zejména českého původu, a Franz Jonas uveden nebyl, protože autoři o jeho českém původu nevěděli, snažila jsem se o nápravu.⁸

V roce 1988 opět vyšel a od roku 1990 je pravidelně vydáván společenskovědní oddíl Vlastivědného sborníku Vysočiny. Doufám, že tentokrát jsem, znovu pro tento sborník, nepsala další z článků na obdobné téma zbytečně. Příspěvek píše v roce 1994, kdy uplynulo už 20 let od prezidentova úmrtí, a doufám, že by mohl vyjít v roce následujícím, v roce již 30. výročí první volby Franze Jonase spolkovým prezidentem Rakouské republiky.

O českém původu významného rakouského politika a státníka by měla česká veřejnost vědět. Tím spíše v kraji, odkud pocházeli oba jeho rodiče.

POZNÁMKY

- 1 Rodový vývod Josefa Jonáše, otce prezidenta Rakouské republiky Franze Jonase, který v roce 1966 vypracovala autorka tohoto článku, je uložen ve Státním okresním archivu v Jihlavě. Má jednak rozměrnou grafickou podobu, jednak podobu slovesnou. Verbální část zpracování je učleněna do šesti kapitol podle počtu generací, ze kterých jsou známi mužští předkové v přímé otcovské linii probanda. Kromě úvodu, závěru, přehledu pramenů a rejstříku je elaborát doplněn fotografickými přílohami s podobiznami některých členů rodu a jejich sídel a s ukázkami písemných pramenů, především zápisů v matrikách a gruntovních knihách. Na stejném místě jsou uloženy také všechny excerpční podkladové materiály.
- 2 Zdaleka ne všechna literatura k životu a dílu Franze Jonase je dostupná v našich knihovnách a ani jinými cestami se mi nepodařilo získat všechny tituly, o kterých vím. Uvádím proto jen díla, která jsem měla k dispozici a využila jsem je při psaní této kapitoly: Norbert SCHAUSBERGER, *Franz Jonas, 1899 bis 1974*. In: *Die österreichischen Bundespräsidenten*. Hg. Friedrich Weissensteiner, Wien 1982, s. 258 - 312; Felix CZEIKE, *Wien und seine Bürgermeister. 7 Jahrhunderte Wiener Stadtgeschichte*, Wien 1974, zejména s. 457 - 466; Friedrich WEISSENSTEINER - Erika WEINBERG, *Die österreichischen Bundeskanzler. Leben und Werk*. Red. Karl Ziak, Wien 1983; *Wie-München 1965*; Felix CZEIKE, *Wien. Geschichte in Bilddokumenten*, München 1984; Isabella ACKERL - Friedrich WEISSENSTEINER, *Österreichisches Personenlexikon der Ersten und Zweiten Republik*, Wien 1992, s. 207 - 208; *Who's Who in Austria 1957/1958*. Ed. by Stephen S. Taylor, 1959, s. 235; *Handbuch des öffentlichen Lebens in Österreich*, 2. Aufl., Wien /1959/, vedle dalších běžně dostupných našich i některých cizích encyklopedických a biografických příruček.
- 3 Norbert SCHAUSBERGER, *c. d.*, s. 259 - 260.
- 4 Srov. příl. 4.

- 5 Srov. pozn. 1.
- 6 *Zur Ahnentafel des Bundespräsidenten Franz Jonas*. In: *Genealogica et Heraldica*. 10. Internationaler Kongress für genealogische und heraldische Wissenschaften. Wien 14. - 19. September 1970. Kongressberichte. Red. Franz Gall - Hans Jäger-Sunstenau. Hg. Heraldisch-Genealogische Gesellschaft "Adler". T. I, Wien 1972, s. 239 - 245.
- 7 *Složité cesty rodů*. *Lidová demokracie*, 18. 8. 1973, s. 4.
- 8 František VANĚČEK v článku *Pozdrav z Vídně* v *Lidových novinách* z 28. 8. 1990 psal o některých významných rakouských osobnostech pocházejících z Čech nebo Moravy. Jako první z nich připomněl prezidenty Adolfa Schärfa a Karla Rennera, mezi jinými také architekta Josefa Hoffmanna. Na mé upozornění o českém původu prezidenta Jonase redakce nereagovala. V páteční příloze *Práva lidu* z 5. 4. 1991 byla uveřejněna *Vzpomínka na dvě osobnosti z pera značky /ak/*, tj. Antonína KUBAČÁKA, věnovaná Karlu Rennerovi a Adolfo Schärfovi. Upozornila jsem redakci, že Schärfovým nástupcem v prezidentském úřadu byl Franz Jonas. Úryvek z dopisu byl publikován pod názvem *Také Franz Jonas!* v páteční příloze *Práva lidu* z 26. 4. 1991 na s. 2.

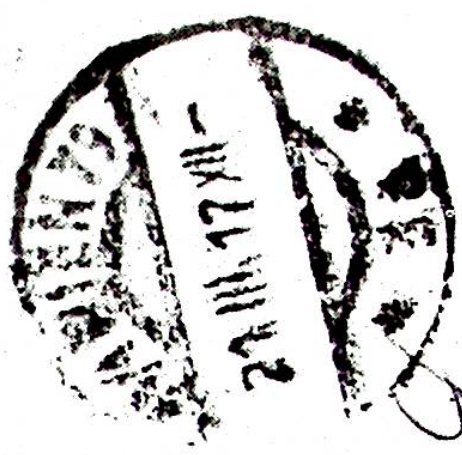
1. Václav Jonáš, dědeček Franze Jonase. Snímek datován ve Vídni 20. 10. 1896. Originál byl v roce 1966 v majetku rodiny Bourkovy v Kamenici.

2. Josef a Kateřina Jonášovi, rodiče Franze Jonase. Snímek datován 8. 9. 1936. Originál byl v roce 1966 v majetku rodiny Bourkovy v Kamenici.

3. Franz Jonas. Snímek zaslán jako pozdravný lístek příbuzným do Kamenice dne 20. 3. 1917. Originál byl v roce 1966 v majetku rodiny Bourkovy v Kamenici.

Perapost

Anglona

Milos Jonec

Wirtschaftsbesitzer

Kamenitz Nr. 120

bei Oglaun (Kathen)

Prague - Wacha. 2. Konting. ing.
Prague - Zborovský 4. 11. 17.

20. 11. 1917.

Drahi Pratele!
Odpuste me, ze tak dlouho
nepisu. Tak sem nichom take
us u vojaki. Co je s stric
Frantiskem? Pise vam? Mě de
dobře. Prosim vas piste me!
Kdeci vas vichni
podravije vas

František Jonaš
Pecarav na Hairenki a Fran...
moi abar. eiti v zimě

4. Rub předchozího, s českým textem pozdravného lístku, který psal vlastnoručně Franz Jonas, s podpisem František Jonaš.

5. Franz Jonas, starosta města Vídně 1951 - 1965, v rozhovoru se stavebními dělníky.

FRANZ JONAS

REPUBLIK
ÖSTERREICH

6

FRANZ JONAS

REPUBLIK ÖSTERREICH

7

6. Rakouská poštovní známka vydaná k 70. narozeninám prezidenta Franze Jonase v roce 1969.

7. Rakouská poštovní známka vydaná k úmrtí prezidenta Franze Jonase v roce 1974.

Der österreichische Bundespräsident Franz Jonas und seine Ahnentafel

Jaroslava Hoffmannová

Der österreichische Bundespräsident Franz Jonas (4. 10. 1899 - 24. 4. 1974), der dieses höchste Amt während der Jahre 1965 - 1974 bekleidete und der in der Periode 1951 - 1965 als Bürgermeister von Wien wirkte, ist zwar in Wien-Floridsdorf geboren, aber beide Elternteile stammten aus tschechischen Familien aus der Gegend um Jihlava (Iglau) und Třešť (Triesch) in Westmähren.

Aufgrund der ausführlichen Bearbeitung der Ahnentafel des Vaters des Präsidenten Josef Jonáš aus Kamenice (Kamenitz) bei Jihlava im Jahre 1966 veröffentlicht die Verfasserin die Grundangaben über die Vorfahren des Präsidenten von der Seite des Vaters. In der Ahnentafel wurde die Existenz von insgesamt 182 direkten Vorfahren bis in die elfte Generation beglaubigt. Die älteste Nachricht reicht bis zum Jahre 1629. Die Jonáš waren vor allem Besitzer landwirtschaftlicher Bauerngüter. Die männlichen Vorfahren verließen aber oft ihr Vaterhaus folgend ihren Bräuten - von Radošov nach Kouty, von hier nach Kamenička und dann nach Kamenice. Immer wieder gelang es ihnen, sich durchzusetzen. Der Verdienst um ihre äußerst gute Stellung gehörte in manchem Bezug auch ihren Gemahlinnen, die aus den besten Familien im Städtchen Kamenice und in den umliegenden Dörfern stammten. Die Mutter Kateřina (Katharina), geborene Rokosová, stammte aus Pavlov bei Třešť.

Der zweite Teil der Abhandlung wird dem Leben und Werk von Franz Jonas gewidmet, von der Geburt, der Lehre über die Kämpfe während des Ersten Weltkrieges, politisches Reifen, die aktive Tätigkeit in der sozialdemokratischen Partei, das Gefängnis, die Selbstbildung während des ganzen Lebens bis zur entscheidenden Periode nach dem Zweiten Weltkrieg, als er die Verwaltung von Floridsdorf und dann mehr als 14 Jahre von Wien lenkte, um endlich das höchste Amt im ganzen Staat einzunehmen, das er während zwei Wahlperioden bis zu seinem Tod bekleidete.

Im dritten Teil stellt die Verfasserin die Schwierigkeiten dar, die die Veröffentlichung der Ergebnisse der genealogischen Forschung über die Herkunft des Präsidenten Jonas begleiteten.

Adresa autorky:

PhDr. Jaroslava Hoffmannová, Řeznická 3, 110 00 Praha 1